

MED KNJIGAMI

PAVLE ZIDAR, SOHA Z OLTARJA DOMOVINE

Naša sodobna literarna prizadevanja se pno v visokem in pisanem loku od preprostega, deskriptivnega realizma v tradicionalnih okvirih vse do abstraktnega, hermetično zaprtega izpovednega sveta. Stvarnost odprtih in nerešenih vprašanj in svobodnih izpovednih možnosti postavlja vsakega avtorja pred kopico vsekakor kompliciranih problemov sodobne človekove individualne in družbene usode. V tem nemirnem in ostrem preverjanju resnice in resničnosti posameznih literarnih izpovedi je vsak glas, ki se poizkuša rešiti jalovosti in duhovne anonimnosti, vsekakor zanimiv in vreden pazljive pozornosti. Med take poizkuse nedvomno sodi Zidarjeva *Soha z oltarja domovine*, prozni prvenec avtorja, ki smo ga doslej poznali le kot pesnika.

Zidarjeva *Soha* ni niti novelistična zbirka niti roman, marveč nekoliko ohlapna, v štiri poglavja zaokrožena pripoved z izrazito avtobiografsko noto. V vsebinskem okviru zajema vojni čas in prva leta po vojni, v avtobiografskem pogledu pa opisuje avtorjevo otroštvo in leta zorenja. Z motivno in idejno naravo Zidarjeve *Sohe* se ponovno predstavlja problemski svet, ki ga je naša literatura opisala že v neštetihih inačicah v povojnih letih. Toda kljub omenjenemu notranjemu in zunanemu vsebinskemu sorodstvu z vojno in povojno tematiko v slovenski prozi se Zidarjeva knjiga v marsičem loči od vzgledov iz prejšnjih let. Zidarjeva proza je predvsem antiidilična, kar pomeni, da odkriva ali vsaj poizkuša odkrivati neka druga, pomembnejša in značilnejša življenjska in moralna dejstva, kakor pa smo jih navajeni registrirati ob dobršnem številu proznih del, ki opisujejo isto časovno obdobje. Namesto idealiziranega in mitologiziranega otroškega poguma v vojnih časih, namesto romantičnega upodabljanja vojnih dogodkov in spopadov s sovražnikom, opisuje in odkriva Zidarjeva knjiga grozo in stisko otroštva v vojni. In namesto naivno pozitivne slikanice o uradnem optimizmu povojnega graditeljstva nam podaja *Soha* nekoliko groteskno kritično podobo skritih in ne povsem prijetnih resnic o tistih letih. In prav s tem, kar je bilo doslej ugotovljenega, je morebiti najtočneje opredeljen značaj Zidarjeve proze.

Opisi otroštva in otroških iger, očetove smrti pa učiteljavanja in volitev so izoblikovani zelo sugestivno, neokinčani in literarno nelažni so v svoji stilni fakturi, pa kljub temu tolikanj plastični in pristni, da jih ni mogla iztisniti iz sebe zgolj avtorjeva tenkočutna prizadetost, marveč so potekli, dejal bi, iz globine avtorjevega moralnega in kritičnega srda. Če ne bi avtorjeva pripovedna nit bila vse preveč odvisna od nekoliko enostransko forsirane avtobiografske linije in bi se namesto tega raje ustvarjalno sprostila v oblikovanju ne zgolj subjektivnega življenjskega gradiva, bi tudi opis sicer grozljivega, a ponesrečenega atentata ne izzvenel tako suho in dokumentarno opisno, kot izzveni tako. Avtor je v svoji spominski ogorčenosti ob lastnem doživljanju spregledal, da atentatorsko dejanje prerašča okvire otroškega, nezavednega in mehničnega doživetja in se dviga na ravnino objektivno tragičnega in krutega protinaravnega in protiživljenjskega pojava v vojnem času.

* Pavle Zidar, *Soha z oltarja domovine*. Cankarjeva založba. Opremil Savo Sovre. Ljubljana 1962.

Sploh se mi zdi, da se je Zidar kot prozaist vse preveč prepustil in podredil direktnim avtobiografskim doživetjem. Vzrok za to moramo iskati v njegovem dosedanem pesniškem oblikovanju in ustvarjanju. Le-to pa je seveda zaradi svoje narave povsem neločljivo povezano in odvisno od elementarnih in primarnih osebnih doživetij sveta, življenja in stvari. Zato Zidar kot prozaist s pesniško provenienco kdaj pa kdaj omahuje pred življenjskim dogodkom in njegovo mnogostransko razsežnostjo, zato se mu idejno jedro dogodka in njegove usodnosti zakrije, kot se je zakrilo v opisu atentata v avtobiografsko rezoniranje, groza dogodka pa v avtorjevo moraliziranje o preteklosti in vojni.

Zidar se poizkuša v *Sohi* dvigniti na raven moderne angažirane proze. Modernosti Zidarjeve *Sohe* ne smemo iskati ne na oblikovnem polju niti v okvirih sinteze in prepletanja sodobnih filozofskih tokov s proznimi in intelektualistično pripovednimi elementi, marveč v avtorjevem načelnem idejnem izhodišču. In prav to izhodišče, ki je pogojilo antiidilične in groteskne tone v tem Zidarjevem proznem prvencu, se mi zdi glavna literarna značilnost *Sohe z oltarja domovine*.

Bojan Štih

NIKO GRAFENAUER, VEČER PRED PRAZNIKOM

Tale kratki zapis o Grafenauerjevi prvi pesniški zbirki ima namen ugotoviti nekaj značilnosti *Večera pred praznikom*.^{*} Hitro lahko spoznamo, da je ta lirika po svoji idejnosti kakor tudi po avtorjevem pristopu k snovi tesno povezana z obćim tokom novejše slovenske poezije. Glede na splošni vtis, ki ga zbirka naredi, moramo ugotoviti, da temni ton prevladuje nad svetlim. Ta osnovni ton je nekako zaobsežen v pojmih: noć, tema, tišina, samota, žalost, bol, rana, smrt, in v glagolih, ki izražajo nekoliko žalostna ali boleća razpoloženja. Z omenjenimi pojmi se v knjigi nenavadno pogostokrat srećujemo. Čustvo bolećine zavzema osrednje mesto in najveć prostora v zbirki.

Narava predstavlja v Grafenauerjevem izpovedovanju zelo važen element. Pesnik se prav nič ne trudi, da bi jo opisoval objektivistićno, marveć njene pojave preoblikuje v skladu s svojim doživljanjem; vanjo vedno vpleta sebe, ob njej razćišćuje svoje probleme. Pravzaprav je većina pesmi tvorćevih osebnih lirskih stanj; većinoma govori o sebi; zanimivo je, da se skoraj v vseh pesmih pojavljajo glagoli v prvi osebi ednine. Individualna črta izstopa na vseh krajih. To odloćno slovo lirićnemu objektivizmu je ena najbolj tipićnih znaćilnosti našega pesnika.

Pesmi so razvrćene v šest razdelkov; razdelitev je smiselna in ćloveku pomaga, da se laže približa problematiki zbirke. Zdi se, da je pesnik našel v znaćilnih pojavih narave, kot so zorenje, umiranje, pomladno snovanje, podobnost s procesi v sebi; in to spoznanje je uporabil tudi pri ureditvi zbirke.

Že v prvem razdelku, *Lira*, se srećamo z bolećino. To ćustvo vnaša v zbirko razgibanost in daje pesniku zagon, da išće izhod iz nepomirljivega stanja. V knjigi je izpovedano v številnih oblikah. Čutiti je, kot bi bilo nekje zadaj vedno pripravljeno, da se pojavi. V prvem razdelku nastopa kot ena

^{*} Niko Grafenauer, *Većer pred praznikom*. Zbirka Tokovi ćasa. Državna založba Solvenije. Ljubljana 1962.